

Keliant platformą ant namo stogo, reikia pagaminti specialius kryžiuokus, ant kurių tvirtinama platforma su lizdo vainiku. Reikia išmatuoti stogo nuolydžio kampą ir kryžiuokų kojas išskleisti tokiu pačiu kampu. Iš vidinės kryžiuokų kojų pusės reikia pritvirtinti lentas, kurios užtikrintų tolygų svorio pasiskirstymą išilgai stogo ir geresnį konstrukcijos prigludimą bei neapkrautą stogo kraigo. Jei stogas dengtas šiferiu, čerpėmis ar profiliuota skarda, kryžiuokų kojos turi atsiremti į stogo dangos įdubimą. Platforma prie kryžiuokų pritvirtinama papildomomis atramomis (žr. pav.). Baigta konstrukcija pakeliama ir įtvirtinama ant pastato stogo.

Keliant platformą į medį, jos tvirtinimas priklauso nuo konkrečios situacijos. Kartais tikslinga panaudoti papildomas tvirtas kartis, kurios suteiks platformai reikiamą stabilumą. Platformai pritvirtinti reikia naudoti ilgus (10–12 cm) vinis. Negalima platformos priišti prie medžio viela, nes taip ilgainiui bus smarkiai žalojamas medis, o platforma nebus stabili. Keliant platformą į medį būtina atsiminti, jog negalima nupjauti jo viršūnės. Platformoms patartina naudoti pakankamai tvirtus ir stabilius išdžiūvusius ar bedžiūstančius medžius.

Platformos tvirtinimo būdas ant specialiai pastatyto medinio stulpo parodytas paveikslėlyje. Kadangi į atramą platforma iš esmės remsis tik savo centrine dalimi, svarbu, kad vidurinės kartys glaudžiai viena prie kitos priglustų. Atstumas tarp dviejų platformos atramų formuojančių karčių turi atitikti išorinį stulpo skersmenį. Tai garantuos sėkmingą ir stabilų konstrukcijos pritvirtinimą. Platforma ant stulpo uždėdama taip, kad pastarojo viršus tilptų tarp dviejų apatinių platformos karčių. Po to platformą reikia pritvirtinti prikaland iš apačios 4 trumpas karteles. Taip pat būtina užtikrinti, kad pats stulpas būtų stabilus ir tvirtai įkastas į žemę.

Gandalizdžiai ant elektros oro linijų atramų

Pastaraisiais metais itin padaugėjo baltųjų gandrų lizdų, sukrautų ant elektros oro linijų atramų. Deja, tokie lizdai kelia ir daugiausiai problemų tiek paukščiams, tiek žmonėms. Kadangi ant elektros oro linijų atramų lizdai kraunami tiesiai ant elektros laidų, šių lizdų pagrindas yra nestabilus ir jie labai greitai pradeda svirti ir nukrenta žemėn, dažnai nutraukdami ir elektros laidus. Žinoma atveju, kai ant oro linijų atramų sukrauti lizdai užsidegė dėl trumpojo elektros jungimo – tokiais atvejais gali žūti ne tik lizdas, bet ir jame esantys jaunikliai. Elektros skirstymo ir tiekimo bendrovės taip pat patiria nuostolių dėl ant elektros laidų sukrautų lizdų – dėl elektros nutekėjimo, dėl lizdų svorio bei dėl paukščių išmatų sukeltos korozijos nutrūkstanių elektros laidų. Efektyviausias būdas spręsti šias problemas yra gandrų lizdų perkėlimas ant specialiai virš elektros oro linijų atramų pritvirtinamų metalinių lizdinių platformų, elektros oro linijų atramų su lizdais „apėjimas“ aplinkui, pastatant papildomą atramą(-as), ar specialaus stulpo su lizdine platforma pastatymas netoliese atramos su nukeliamu lizdu. Paukščiai noriai užima naujas platformas – dažnai jau kitais metais čia išaugina jauniklius.

Elektros skirstymo ir tiekimo bendrovės akcinė bendrovė „VST“ ir AB „Rytų skirstomieji tinklai“ jau ėmėsi gandrų lizdų pakėlimo virš elektros laidų iniciatyvos.

AB „Rytų skirstomieji tinklai“ nuolat ieško būdų ir priemonių, kaip sumažinti neigiamą energetikos objektų įtaką žmonėms ir aplinkai, bei skatinti ekologinių iniciatyvų plėtrą. Bendrovė dalyvauja Lietuvai įgyvendinant vieną svarbiausių ir seniausių gamtosauginių direktyvų – Paukščių direktyvą, kuria siekiama apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius, natūraliai paplitusius ES valstybių narių teritorijose. Per paskutinius trejus metus bendrovė eksploatuojamose elektros oro linijose įrengė ir perkėlė virš 900 gandalizdžių. Nauji gandalizdžiai apsaugo elektros linijas ir užtikrina saugų bei patikimą elektros energijos tiekimą vartotojams. Nuo galimų sužalojimų apsaugojami ir į savo lizdavietes sugrįžtantys gandrai.

AB „VST“ prižiūrime teritorijoje ant elektros stulpų yra sukrauta apie 3000 gandalizdžių. Jau penkerius metus energetikai ankstyvą pavasarį ir vėlyvą rudenį savo lėšomis virš elektros stulpų iškelia specialius metalinius stovus ant kurių paukščiai vėliau gali saugiai sukėti savo lizdus. Šį pavasarį Vakarų Lietuvoje energetikai iškėlė daugiau nei 500 gandalizdžių, o iš viso yra iškelta virš 1500. 2007 ir 2009 metais akcinė bendrovė „VST“ iš Aplinkos ministerijos gavo apdovanojimus už gandalizdžių išsaugojimą.

LIFE+ projekto „Baltųjų gandrų (*Ciconia ciconia*) apsauga Lietuvoje“ įgyvendinimo metu šios elektros skirstymo ir tiekimo bendrovės, bendradarbiaudamos su Lietuvos ornitologų draugija ir Vilniaus universiteto Ekologijos institutu, iškels dar apie 1700 platformų baltiesiems gandravimui ir kartu bus ieškoma sprendimų, kaip apsaugoti elektros perdavimo laidus nuo gandrų išmatų skatinamos korozijos.

2009 m. pradėtas įgyvendinti ketverius metus trukiantis Europos Sąjungos aplinkos finansinės priemonės „LIFE+“ finansuojamas projektas

BALTŪJŲ GANDRŲ (*Ciconia ciconia*) apsauga Lietuvoje

Projektą iš dalies finansuoja:

Lietuvos ornitologų draugija
Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
Vilniaus universiteto Ekologijos institutas
AB „Rytų skirstomieji tinklai“
AB „VST“

Šio projekto pagrindinis tikslas – užtikrinti ilgalaikę ir efektyvią baltųjų gandrų apsaugą visoje Lietuvoje.

Projekto tarptautinė svarba

Šalyje gyvena apie 10 proc. Europos Sąjungoje perinčios baltųjų gandrų populiacijos, todėl tinkama jos apsauga yra aktuali rūpinantis visos rūšies populiacijos ilgalaikiu išlikimu. Priemonių įgyvendinimas numatytas pačiu metu, nes Lietuvoje vis plačiau pradedama taikyti intensyvi žemdirbystė, kuri gali sąlygoti greitą tinkamų baltiesiems gandrų buveinių sunaikinimą, jei nebus imtasi atitinkamų prevencinių priemonių

Baltasis gandras nuo amžių Lietuvoje gyvena žmogaus kaimynystėje ir naudojami pastarojo simpatija. Lietuvoje XX a. pirmojoje pusėje gandrai daugiausiai lizdus suko ant specialių pagrindų (senų akėčių, vežimo ratų), kuriuos žmonės įrengdavo medžiuose bei ant pastatų. Tuomet dar neretai pasitaikė ir labai senų medžių viršūnėse be žmonių pagalbos sukrautų lizdų. XX a. antroje pusėje gandrų elgesys, renkantis vietas lizdams sukurti, labai pasikeitė. Dėl masinės dirvų melioracijos labai sumažėjo pavienių sodybų ir tuo pačiu stambių pavienių bei grupėse augančių medžių, kuriuose gandrai tradiciškai sukdamo daugiausiai lizdų, o dėl masinės kaimo plėtros atsirado labai daug elektros ir nemažai ryšių stulpų, prie gyvenviečių buvo pastatyta daug vandens bokštų. Taip baltiesiems gandrams atsirado alternatyvios vietos lizdams sukurti, todėl žymiai sumažėjo lizdų medžiuose, ir labai jų padaugėjo ant ryšių ir elektros linijų atramų bei ant vandens bokštų. Tačiau baltųjų gandrų populiacijos būklė priklauso ne tik nuo tinkamų lizdaviečių, bet ne mažiau svarbi, o gal ir svarbesnė yra veisimosi buveinės kokybė (tinkamos mitybai vietos, maisto gausa), kurią didele dalimi apsprendžia žemės ūkio intensyvumas, pesticidų ir trąšų naudojimas. Paskutinė išsami baltųjų gandrų apskaita Lietuvoje buvo atlikta daugiau nei prieš dešimtmetį. Jos duomenimis, šalyje perėjo iki 13000 porų baltųjų gandrų. Pastaraisiais metais tiek Lietuvoje, tiek ir aplinkinėse šalyse stebėtas gandrų gausėjimas, kurį nulėmė žymus žemės ūkio intensyvumo sumažėjimas.

Lietuvoje tai sutapo su nepriklausomybės atkūrimu ir buvusių kolūkių suirimu. Atsirado nemažai nedirbamų žemių, vietomis užmirko anksčiau numeliuruota žemė, labai sumažėjo pesticidų ir trąšų naudojimo apimtys. Dėl to pagerėjo gandrų mitybinė bazė. Tačiau, pastaraisiais metais žemės ūkis Lietuvoje vėl keičiasi, o šių pokyčių poveikis Lietuvos baltųjų gandrų populiacijai yra sunkiai prognozuojamas. Todėl nors ir gausi, ši rūšis reikalauja ypatingo dėmesio ir apsaugos jau dabar.

Siekiant įvertinti dabartinį baltųjų gandrų populiacijos Lietuvoje dydį ir jos būklę, LIFE+ projekto metu visoje Lietuvoje bus atliekama baltųjų gandrų lizdų apskaita. Apskaitos tikslas yra suregistruoti gandrų lizdus, įvertinti jų būklę bei probleminių gandrų lizdų tvarkymui ateityje. Ieškodami gandrų lizdų, daugiau nei 20 stebėtojų aplankys tinkamas gandrų perėti vietas visoje Lietuvoje, stengdamiesi aplankyti ir atokiausius vienkiemius. Tačiau neišvengiamai liks ir nepastebėtų lizdų, ypač sukrautų tankiuose medžiuose ar atokiose, sunkiai privažiuojamose sodybose. Todėl kreipiamės į Jus, kviesdami prisijungti prie šio gražaus projekto ir pranešti Vilniaus universiteto Ekologijos institutui apie tokius lizdus ir jų buvimo vietą žemiau nurodytu adresu.

Baltųjų gandrų apskaita
Vilniaus universiteto Ekologijos institutas
Akademijos g. 2, LT-08412 Vilnius
Tel.: (8 5) 2729251, (8 5) 2729253
Mob. tel.: 8-685-62327; el. paštas: dagys@ekoi.lt

Daugumai žmonių gandrų kaimynystė labai miela. Vieni stengiasi sąmoningai juos prisivilioti į savo sodybas, kiti netrukdo jiems įsikurti ir vėliau perėti. Gandrai tame pačiame lizde peri kelis, keliolika ar net keliasdešimt metų. Gandrų kasmet tvarkant lizdą bei veikiant įvairiems aplinkos veiksniams, lizdas metai iš metų keičiasi – didėja, pasvyra, apyra, susilpnėjus pagrindui net iškrenta, todėl norint užtikrinti, kad gandrai daugelį metų sėkmingai perėtų, lizdus reikėtų prižiūrėti.

Jei lizdas sukrautas žaliuojančiame medyje, paprastai jis ilgai nepažvelgia šakomis, kurios trukdo gandrui prie jo priskristi, todėl paukščiai tokius lizdus apleidžia. Tad kas keli metai lizdo kryptimi augančias šakas bent poros metrų atstumu nuo lizdo reikia išgenėti. Neretai, medžiui persenus, iškyla grėsmė, kad jis su lizdu išvirs. Tokiu atveju reikia įrengti lizdai pagrindą naujoje vietoje. Kartais medžiuose savaime paukščių susuktų lizdų pamatas sutręšta ir lizdas pakrypsta, o netvarkomas ir iškrenta. Tokiais atvejais taip pat reikia skubiai lizdą sutvirtinti.

Ant pastatų stogų sukrauti gandrų lizdai dažnai tampa stogo dangos ir stogo konstrukcijos pažeidimų priežastimi. Po lizdu besikaupiantis drėgmė gali paspartinti medinių stogo konstrukcijų irimą. Senos, ar netinkamai ant stogo įrengtos platformos, gali neatlaikyti lizdo svorio ir lizdas gali iškristi. Kad tam užbėgti už akių, ant pastato kraigo

sukrautus lizdus tikslinga pakelti virš stogo ant specialios platformos (žr. pav.). Tokia platforma ilgu metu užtikrins tvirtą pagrindą lizdai, po ja nesikaups drėgmė, todėl nebus pažeidžiamas stogo dangos bei konstrukcijos.

LIFE+ projekte "Baltųjų gandrų (Ciconia ciconia) apsauga Lietuvoje" yra numatyta galimybė 2009–2012 metais padėti šalies gyventojams sutvarkyti ant pastatų stogų esančius blogos būklės baltųjų gandrų lizdus. Tokie lizdai projekto lėšomis bus pakeičiami čia aprašytomis specialiomis platformomis. Todėl visus, kuriems reikalinga pagalba tvarkant ant pastatų stogų esančius lizdus, kviečiame kreiptis į Lietuvos ornitologų draugiją žemiau nurodytu adresu.

Lietuvos ornitologų draugija
Naugarduko g. 47-3, LT-03208 Vilnius
Tel.: (8 5) 213 04 98; el. paštas: lod@birdlife.lt

Lizdinės platformos įrengimas

Kaip jau minėta, naujas lizdines platformas baltiesiems gandrams tikslinga įrengti vietoj blogos būklės lizdo ant stogo, iškritus seniems lizdams iš medžių ar nuo kitų pagrindų. Dažnai žmonės platformas įrengia ir norėdami prisivilioti gandrų į naują vietą, tačiau ne visada gandrai susidomi tokiomis platformomis. Neretai dėl to kalta netinkama platforma – per maža, netvirta, iš netinkamos medžiagos. Žemiau pateikiame keletą rekomendacijų, kaip įrengti tinkamas platformas baltiesiems gandrams.

Nepriklausomai nuo to, kur bus įkelta platforma (ant stogo, į medį, ar ant stulpo) ją geriausia daryti iš 6–9 cm skersmens pušinių karčių (platformos iš lentų yra ne tokios ilgaamžės), jas sukaland vinimis (žr. pav.). Kartis būtina nužievinti ir patartina impregnuoti medžiagomis, nekenksmingomis paukščiams. Platformos pagrindas turi būti 1,2–1,3 m skersmens. Platformos viršuje, jos pakraščiais reikia prikalti žemus tašelius, kurie sutvirtintų visą konstrukciją, o prie jų reikia tvirtai pritvirtinti vytelį vainiką. Vainikui labiausiai tinka ilgos lanksčios šakelės (gluosnių, žilvičių, berželių). Iš jų reikia suformuoti apie 20 cm storio vainiką, kurio išorinis skersmuo būtų 1,2 m. Vainiką prie platformos geriausia priišti sintetinė virve, arba lanksčia nerūdijančia viela. Į lizdo vainiką patartina įdėti velėnos.

